

ביאורים

בפסקה הקודמת למדנו את העיקרון שעומד בבסיס הכפירה בדור הזה: הבנה לקויה ושטחית של האמונה, שאינה מתקבלת על דעתו של הדור החדש. בפסקאות שלפנינו הרב מדגים ומפרט את ההשפעות השליליות של האמונה השטחית שגרמו לסלידה וריחוק ממנה.

היחס לאל כשליט זר שרודה בחייו של האדם גורם לו לחולשה. הוא נאלץ לוותר על הרצון והחירות שלו כדי למצוא חן בעיני האל. הוא חי בפחד ובחרדה שמא לא קיים כראוי את המצוות, והאל יעניש אותו. האמונה מדכאת את כוחות החיים שלו שאינם יכולים לבוא לידי ביטוי. האדם ה'דתי' הוא חסר בטחון עצמי, והוא סובל מחולשה ובטלנות. הדור החדש הוא בעל אומץ ותעוזה. הוא אינו מוכן לשעבד את האישיות שלו ולפגוע בה בגלל עריץ דיקטטור שנמצא לו אי שם, ומתיימר לנהל את חייו שלו. הדור הזה מלא בתעצומות וכוחות חיים, הוא בעל יוזמה, ויש לו רצון לפתח ולשכלל את החיים ככל יכולתו. הוא מרגיש שהאמונה עומדת בסתירה מוחלטת לשאיפות ולדרך החיים שלו, ולכן הוא נוטש אותה.

התיקון לכפירה הזו טמון בשרוש הבעיה, והוא הבנת מושגי האמונה. האל אינו שליט זר שחדר מבחוץ לחיינו, אלא הוא מקור החיים שממנו נובע הקיום שלנו בעולם. הוא לא מצווה עלינו לעשות מעשים שיפגעו במרקם האישיות שלנו. המעשים נועדו כדי לאזן את כוחות הנפש, ולהביא להרמוניה באישיות האדם. הקשר הנכון בין האדם לבורא אינו מחליש אותו, אלא בדיקו להיפך. האדם מתחבר מתוך ענוה והכרת מקומו למתח גבוה, שמעניק לו אנרגיות שאינן קיימות בו. הוא מקבל תעצומות חיים של נצח ואין-סוף, ויכולת להתעלות מעל החומריות, הכבדות והחולשות של הגוף. תופעת הכפירה היא לא 'תקלה', אלא היא חלק מההשגחה האלוהית. ה' אפשר לכפירה לתפוס מקום בעולם, כדי שהיא תצביע על הקלקולים והטעויות שקיימות באמונה השטחית. התפקיד של הכפירה הוא להביא לזיקוק מושגי האמונה, ולהבנה מעמיקה והגיונית של התורה והמצוות. כשהציבור המאמין יקבל בהבנה את הביקורת של הכפירה, ויטיר את הסיגים והסילופים שהצטברו במשך הזמן על האמונה, אז הכפירה תמלא את ייעודה. הכפירה לא תצליח להביא את האדם למצב של גבורה, מכיוון שגם לאחר הניתוק מהמסורת והאמונה, יצוצו סיבות אחרות שיגרמו שוב לתופעות של חולשה ורכרוכיות. כשהאדם יאבד את התכלית לחייו ולא ימצא מטרה מספיק חשובה להשקיע בה, הוא עלול להגיע לייאוש מוחלט וחוסר סיפוק שישתק את כוחות החיים שלו.

הרחבות

• רכות הלב

רכות-הלב היא מצד עצמה אחת מהטינות, שהאנושיות משתדלת בהתפתחותה להפטר ממנה, אבל תמיד היא נדרשת לה, לקיומה ולשכלולה. הרב קוק מבאר כאן שרכות הלב היא מידה הגורמת לחוסר אומץ, וכך מביאה את האדם לרכרוכיות. מצד שני, במידה נכונה מידה זו גורמת למוסר ולרחמים להתפשט בעולם. כבר הרמב"ם מנה מידה זו כאחת מן המידות הקיצוניות שיש להתרחק מהן: דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם, וזו משונה מזו ורחוקה ממנה ביותר: "ועל דרכים אלו--שאר כל הדעות, כגון מהולל ואונן, וכיליי ושוע, ואכזרי ורחמן, ורך לבב ואמיץ לב, וכל כיוצא בהן... שני קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה, אינן דרך טובה... הדרך הישרה--היא מידה בינונית שבכל דעה ודעה, מכל דעות שיש לאדם" [משנה תורה, הלכות דעות א, ג-ה]. בשמונה קבצים מרחיב הרב קוק בעניין ומבאר את השפעתה החיובית והשלילית של רכות הלב: "רכות הלב, היא מדה טובה כשהיא לעצמה, וכשהיא באה במדה ושיעור מוגבל, מעדנת היא את רוח האדם. אבל כמה רעה מסבבת מדה זו, כשעוברת את גבולה האמיתי. הלב הרך ביותר מהמדה, אין לו רצון קבוע, ואינו יכול לשלוט בדעתו, לעמוד בפרץ ולשפוט משפט אמת, מפני רכות דעתו" [קובץ ג, רצג]: רכות הלב במידה נכונה גורמת לאדם להסתכל על העולם בצורה מעודנת, רכה ונינוחה. אולם במידה קיצונית היא גורמת לעיוות הדין. העולם צריך את האיוון הנכון במידה זו, כיון שאחרת הוא יהיה אכזרי מחד, או רכרוכי וחסר צדק מאידך.

שאלות לדיון

ישנם כאלה שאמונתם מבוססת על פחדנות וחולשה. כיצד יש לנהוג עימם לפי דברי הרב קוק? האם האמונה גורמת לך להיות אמיץ יותר, או חלש יותר? מה אתה יכול להסיק מכך?

הבנת האמונה בקלקלתה וברוח מעלתה

מה שמבינים את האמונה בצורה מקלקלת, קטנה וחסוּכה, גורם לכפירה שתשא את ראשה. וזוהי המנגמה ההשגחית^ו בבנין העולם של מציאות רגש הכפירה וכל תאורייה^ז, כדי להעיר את פח החיים שבאמונה בכל לב, למען תבא האמונה למרום מעלתה, עד שתכלל עמה גם הטוב הכלול בתכנים התאוריים של הפכפכות, ותהיה האמונה שלמה בכל מלוואיה. אז יתרו^ח פל התכן של הקלקלה, שהכפירה עושה בעולם, לטובה, וגם האבדון הכפירני ישוב להיות טרקליון מלא עדן, וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ד" (ישעיה נא, א).

(מדות הראיה, אמונה, כח)

האמונה הנמוכה

האמונה משמשת בצד הגבוה שלה^ה להעלות את רוח האדם למדרגת אמיץ כזה, שלא יוכל לבא לה^ו מפלעדה. אבל בצד הנמוך שלה^ז משמשת היא לרפך את לב האדם^ח, שלא יהיה קשה יותר מדאי.

רכות-הלב היא מצד עצמה אחת מהטינות^ה, שהאנושיות משתדלת בהתפתחותה להפטר ממנה, אבל תמיד היא נדרשת לה, לקיומה ולשכלולה^ו, מדה זו השנואה כל כף לכל החפצים בגבורה. כשההשתדלות להסיר מלב האדם את הצד החלוש שבאמונה באה בדרך הרמה, כלומר להרים את האדם למעלה העליונה שבה, שבה יש עז וגבורה, אז היא מצלחת, אבל כשהיא באה רק בדרך שלילה להסיר את הלב מן האמונה, אפלו מצד החלש, אז מזדמנות סבות אחרות רעות מאד, שהן מרככות יותר^ז, ואז סובלת האנושיות מהן הרבה יותר מפל מה שסובלת אפלו מן האמונה הנמוכה.

(מדות הראיה, אמונה, כט)

תשא את ראשה - תתרומם ותתחזק. המנגמה ההשגחית וכו' - לכפירה ישנה מטרה מכוננת מאת ה', כדי לשכלל את עומק האמונה. תאורייה - התכנים המושכלים שבכפירה. יתרו - ישרא.

בצד הגבוה שלה - כאשר תפיסת האמונה עמוקה ושלמה. לה - למדרגת האומץ. בצד הנמוך שלה - כאשר תפיסת האמונה רדודה וקטנה כדוגמת יראת העונש. לרפך את לב האדם - האדם חש פחד וחוסר בטחון מפני האלוהים ועונשיו. מהטינות - האנושות מתלוננת שהאמונה מזיקה לפי שהיא גורמת לפחד המשתק את האדם ומונע ממנו ליצור, לשנות ולפתח. היא נדרשת וכו' - על אף החסרונות שברכות הלב, ברכה יש בה לקיום העולם לפי שהיא מרסנת את הרצונות והיצרים השליליים שבאדם. מרככות יותר - את הלב, מחוללות פחד.